

TEXTY.ORG.UA

Відкриті дані: формати і правила створення

Київ, 2017

Відкриті дані: формати і правила створення

Робота з даними: А, Б, В

Щоб робота з даними була зручною для Вас, Ваших колег та всіх користувачів даних, потрібно дотримуватись кількох правил. Це заощадить Ваш час і збереже нерви.

Як записувати дані у таблицю

Таблиця — це впорядкована сукупність стовпчиків та рядків.

Один рядок таблиці — це одна одиниця Ваших даних: мовою статистики — одне спостереження.

Один стовпчик — це одна змінна, тобто значення, яке змінюється від рядка до рядка.

Тобто, таблиця з об'єднаними комірками — це не дані. Принаймні, не відкриті дані. В такій таблиці неможливо відфільтрувати дані або здійснити математичні операції у стовпчиках.

Так само не є даними колір комірки чи шрифт у ній. Ці функції форматування можуть бути корисними для представлення даних, але незрозумілі для машини. Тому якщо інформація, закодована за допомогою кольору чи стиля шрифту, важлива, обов'язково додавайте її окремим стовпчиком.

Приклад, в якому структура рядків і колонок порушена¹:

	Чисельність безробітного населення в середньому за I півріччя 2017р.			
	усього, у віці 15-70 років		з нього працездатного віку	
	тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідного віку	тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідного віку
Україна	1709,7	9,6	1709,4	10,0
Вінницька	79,1	10,9	79,1	11,3
Волинська	53,0	12,7	53,0	12,8
Дніпропетровська	128,0	8,4	128,0	8,7

¹ Дані: Держстат

Ті ж самі дані в простій табличній структурі:

Область	тис. осіб	%	Вік
Україна	1709,7	9,6	15-70 років
Україна	1709,4	10	працездатного віку
Вінницька	79,1	10,9	15-70 років
Вінницька	79,1	11,3	працездатного віку
Волинська	53	12,7	15-70 років
Волинська	53	12,8	працездатного віку
Дніпропетровська	128	8,4	15-70 років
Дніпропетровська	128	8,7	працездатного віку

Один рядок — це чисельність та частка безробітного населення певного віку в певній адміністративній одиниці. Застосувавши простий фільтр (в Екселі або іншій програмі) можна отримати значення рівня безробіття, наприклад, в Дніпропетровській області серед населення працездатного віку. Таблицю можна сортувати, здійснювати підрахунки й аналіз. Структуровані таблиці можна зіставляти та поєднувати одну з одною, використовувати значення змінних, як ключі для об'єднання таблиць, легко змінювати структуру таблиці для різних потреб. Тобто, правильно структурована таблиця придатна для аналізу даних.

З даних в такій формі легко отримати вибірку або зведену таблицю (pivot table) з сумарними значеннями, проте зворотній процес часто неможливий.

Варто пам'ятати, що люди і машини сприймають таблиці по-різному. Дані для презентації або звіту цілком можуть мати об'єднані комірки і порушувати табличну структуру, або містити порожні рядки для форматування. Проте дані для подальшого аналізу мають бути, насамперед, легкими для сприймання комп'ютером і роботи з ними.

При цьому, дані в кожному окремому стовпці таблиці обов'язково мають бути одного типу.

Одну і ту саму дату можна записати в декількох форматах: 31.12.2017, 2017-12-31, 31/12/2017 тощо. В одній колонці використовуйте лише один варіант написання, тоді в будь-якій програмі буде легко прочитати ці дані саме як дату. В роботі з географічними даними подібність теж важлива. «Вул.Т. Шевченка, буд.15, кв.15, Київ, 01001», та «01001, Шевченка 15-15» сприймаються комп'ютером як різні дані, хоч і позначають одне й те саме. Якщо знадобиться виділити з адреси лише місто, або лише номер будинку, при однаковому написанні адрес задачу легко виконати.

Якщо вагаєтесь, як варто записати адресу, краще зробіть окремі змінні-стовпці для кожної її частини: назви населеного пункту, поштового індексу, назви вулиці, номеру будинка та інших. Адже об'єднати дані простіше, аніж розділити.

Отже, все, що можна записати однаково, варто писати однаково. Імена, назви, номери телефонів, числа (десятковий розділювач має бути однаковий), дати, час, адреси. Все, що тільки можливо, зберігайте в уніфікованому форматі.

Отже, правила гарного тону при роботі з таблицями й даними:

- В жодному разі не використовуємо об'єднані комірки.
- Один рядок даних відповідає одному спостереженню.
- Один стовпчик в таблиці – одна змінна. Поширена помилка – використовувати значення змінної (назви областей або групи за доходами) як стовпці даних таблиці.
- Використовуємо перенос рядка в текстовій комірці виключно у випадках, коли це необхідно.
- Звертаємо увагу та вірно обираємо формат комірок (текст, число, дата).
- Не поєднуємо кілька одиниць даних в одній комірці.
- Не використовуємо латинські літери замість кириличних, і навпаки. Наприклад, рядки «МАМА» (українськими літерами) та «MAMA» (латинськими) виглядають однаково, проте вони нетотожні для комп'ютера. Це особливо стосується великих літер при написанні ініціалів. Або, наприклад, неможливо відрізнити «MCXII» (українською) та «MCXII» (латиницею) – а для комп'ютера перше буде незрозумілою послідовністю літер, а друге – римським числом.
- На початку і в кінці комірки з даними не має бути пробілів. Самі пробіли не можуть повторюватись. Отже, два пробіли підряд – це помилка, а використовувати пробіли для відступу в абзацах чи вирівнювання комірок вкрай неправильно. Для очищення даних від зайвих пробілів використовуємо функцію СЖПРОБЕЛЫ (TRIM) в Excel. В інших програмах є аналогічні функції.
- Перевіряємо відсутність недрукованих символів в значеннях за допомогою функції ПЕЧСИМБ (CLEAN).
- Використовуємо типографські лапки (французькі лапки, так звані «ялинки») «», але якщо потрібно узяти в лапки фразу всередині інших лапок, використовуємо німецькі лапки („німецькі лапки“). Наприклад: ТОВ «ВКФ „Промспецбуд“».
- Послідовно використовуємо знак апострофу – ' замість інших варіантів (‘’‘).

- Ставимо пробіли після розділових знаків, але не ставимо пробіли до розділових знаків. Вірно: Іванов І. І. Невірно: Іванов І.І., Іванов ІІ.
- Записуйте дати і час однаково. Бажано використовувати формат ISO8601, а саме [рік]-[місяць]-[день]. Наприклад, 2017-12-31.
- Використовуйте простий формат для чисел — не слід вдаватися до зайвого форматування. І використовуйте крапку як десятковий розділювач: 1.99 замість 1,99. Якщо необхідно зберегти провідні нулі, форматуйте комірки з числами, як текст.
- Не треба писати текстові значення чи назви колонок ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ (окрім аббревіатур). В кожній програмі для роботи з таблицями є можливість зробити всі літери маленькими.
- Не залишайте порожніх комірок — внесіть в них запис NA (not available). Обов'язково вкажіть причини виникнення таких значень в таблиці.
- Намагайтеся уявити, як саме будуть використовувати ваші дані, та як їх використали б саме Ви!
- Зробіть все, щоб користуватися даними було зручно та приємно!

Як почистити таблицю

В більшості випадків ідеальні дані, які задовольняють наші потреби, є результатом нашої ж кропіткої праці. Тож вміння чистити дані надзвичайно важливе. Без нього Ви просто не отримаєте даних, з якими можна працювати.

Перетворення «брудної» таблиці на чисті дані можна розділити на дві частини: 1) зміна структури даних; 2) виправлення помилок в значеннях комірок.

Ми перетворили структуру таблиці в прикладі з даними Держстату. Прості зміни структури можна робити в табличних редакторах, таких як Excel або Libre Office Calc. Далі ми розберемо основні функції на прикладах.

Маємо таблицю, де кілька змінних записано в 1 стовпчику. Це незручно і суперечить правилам роботи з таблицями (а вони існують, щоб полегшити всім життя). Розглянемо, що можна зробити за допомогою MS Excel; в інших табличних редакторах є схожі функції.

Так виглядає таблиця з вигаданими брудними даними:

	А	В
1	Назва і ЄДРПОУ підприємства	Прибуток
2	КП "Щось і Дещо" 656565	10000
3	ТОВ "Підприємство" 232323	1 000 000
4	КП "Супер-комунальники" 555555	65 тис.
5		

Бачимо, що код ЄДРПОУ знаходиться в одній колонці з назвою. Треба це змінити!

Насамперед ми маємо визначити, що розділяє ці два значення. Назва кожного підприємства закінчується лапками, за ними йде пробіл. Отже, використаємо ці знаки в якості розділювача стовпців.

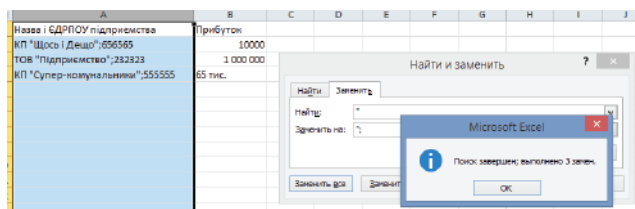
Коли ми поділимо колонку на дві частини, розділювач зникне. Тож заздалегідь подбаємо про те, аби зберегти всі лапки в назві підприємства, замінивши «"» на «";»

А) Виділіть колонку, в якій хочете замінити одні значення на інші

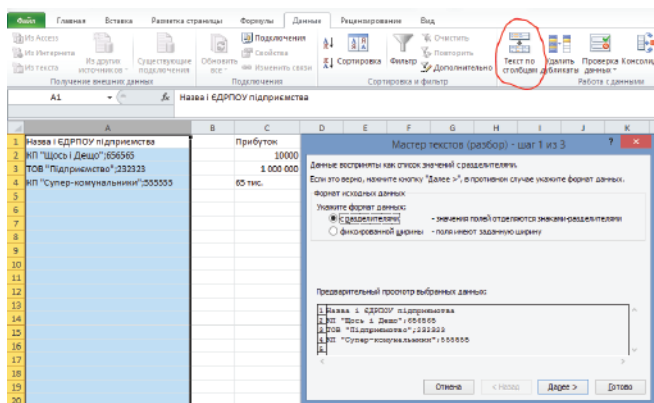
Б) Натисніть Ctrl+N (або Правка – Знайти і замінити)

В) Введіть що замінити – («"»), і на що – («";»).

Г) Натисніть «Замінити всюди». Якщо якісь комірки виділені, заміна відбудеться лише у них, щоб не зачепити інші значення.

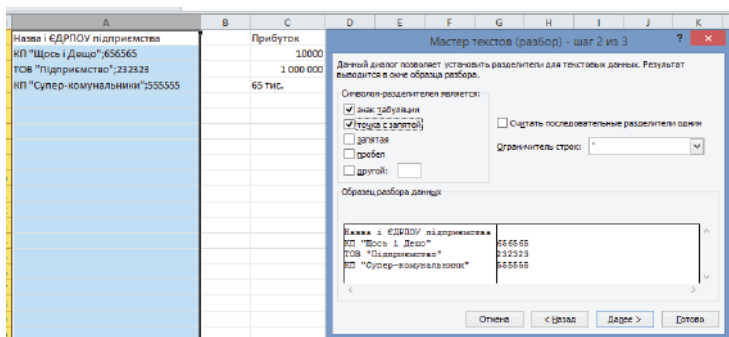

З'явились крапки з комою. Тепер розділимо колонку на дві:

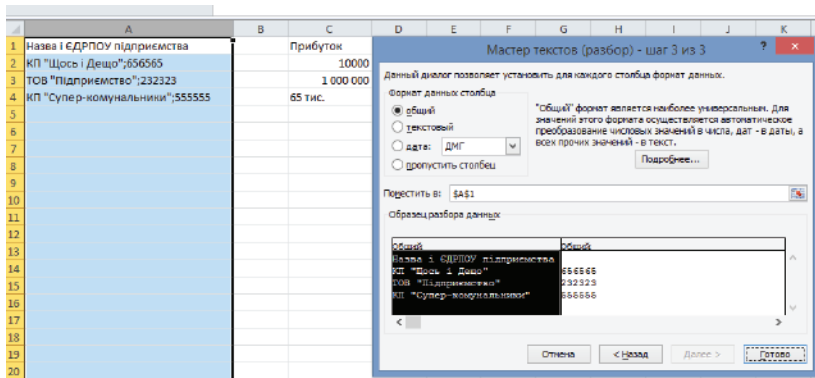

А) Спочатку звільніть місце для колонок, які з'являться в результаті поділу, інакше вони зітруть значення в наступних стовпцях. Якщо не знаєте, скільки колонок отримаєте в результаті, краще перенести стовпчик з багатьма змінними в кінець таблиці.

Б) У меню «Дані» виберіть «Текст по стовпчиках». Зараз ми маємо текст з розділювачами, тож обираємо цю опцію в меню текстів по стовпчиках. Якщо ж кожне значення займає однакову кількість знаків, можна використовувати формат даних «фіксованої ширини».

В) Натиснувши «Далі», виберемо розділювач. У нас крапка з комою. У попередньому перегляді бачимо, що дані розділились на дві колонки. Якщо вибраного розділювача немає серед вказаних, можете самі ввести його в полі «інший». Майже готово, натискаємо «Далі».

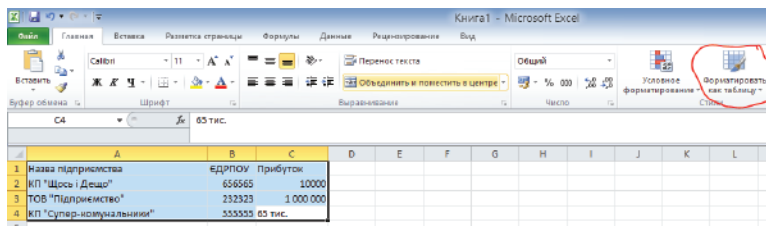

П) За бажанням можемо вибрати формат колонок, який хочемо отримати в результаті. Встановимо «Текст» для колонок назви та ЄДРПОУ. Якщо залишимо колонку з ЄДРПОУ як число, втратимо нулі на початку коду. Взагалі, якщо дані, записані числами, є кодом, ідентифікатором об'єкта (як-от код ЄДРПОУ), а не призначені для здійснення математичних розрахунків (наприклад, прибуток) – обирайте текстовий формат для колонки. Натисніть «Готово».

	A	B	C
1	Назва підприємства	ЄДРПОУ	Прибуток
2	КП "Щось і Дещо"	656565	10000
3	ТОВ "Підприємство"	232323	1 000 000
4	КП "Супер-комунальники"	555555	65 тис.
5			

Залишилось встановити назву, і маємо дві окремі колонки, по одній змінній в кожній.

Змінна «Прибуток» записана не уніфіковано. Необхідно перевести дані в числовий формат. Для того, щоб було зручно працювати, оформимо дані як таблицю.

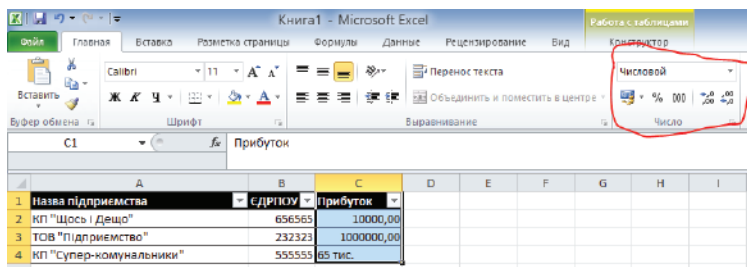

В головній вкладці виберіть «Форматувати як таблицю» та оберіть будь-який дизайн.

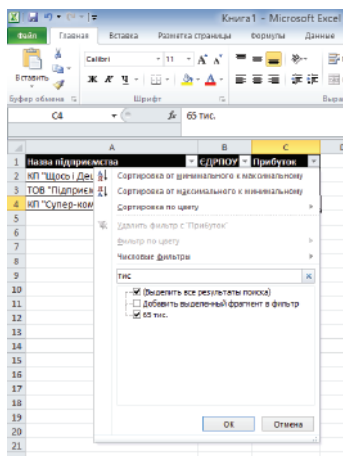
	A	B	C
1	Назва підприємства	ЄДРПОУ	Прибуток
2	КП "Щось і Дещо"	656565	10000
3	ТОВ "Підприємство"	232323	1 000 000
4	КП "Супер-комунальники"	555555	65 тис.
5			

В такій таблиці зручніше відбирати дані за значенням колонок та вираховувати нові змінні.

Тепер зробимо запис суми прибутку однаковим. Спершу виділимо колонку і оберемо формат комірок «Числовий»:

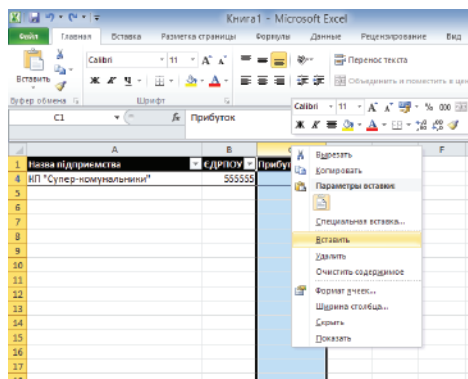

Бачимо, що значення з пробілами стали числами, а от «65 тис.» так і залишились текстовим рядком. В таблиці з трьома рядками можна це виправити вручну. Але уявіть, що таких рядків - кілька тисяч. Відфільтруємо значення, що містять «тис.»:

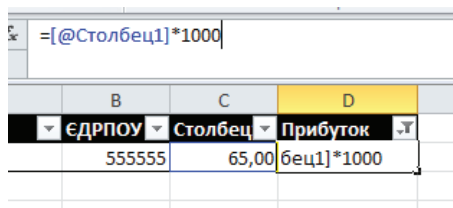

Виділимо колонку з цими значеннями і замінимо «тис.» на значення порожнього рядка (дві послідовні лапки, ""), або залишимо поле «Замінити на» порожнім. Отримали 65.

Тепер скопіюємо ці значення в нову тимчасову колонку:

Залишилось помножити значення на тисячу. Поставте курсор у першу комірку колонки з відфільтрованими значеннями, і введіть формулу:

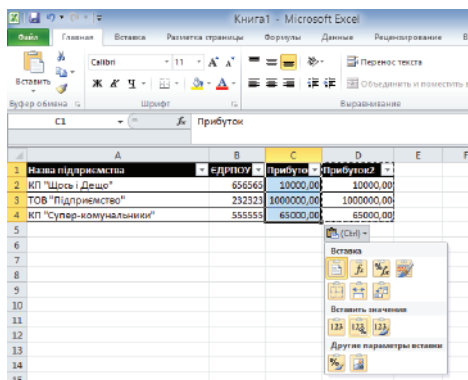

Поставте знак «=» і почніть вводити свою формулу. Назви колонок писати не потрібно, достатньо просто клікнути на потрібний стовпчик.

Приберемо фільтр – і маємо чисту таблицю, щоправда, з зайвим стовпцем.

	A	B	C	D
1	Назва підприємства	ЄДРПОУ	Столбец	Прибуток
2	КП "Щось і Дещо"	656565		10000,00
3	ТОВ "Підприємство"	232323		1000000,00
4	КП "Супер-комунальники"	555555	65,00	65000,00

Якщо ми відразу видалимо цей стовпчик, обраховане значення зникне, адже воно існує як результат арифметичної операції. Щоб уникнути цього, виділіть колонку, яку слід залішити, скопіюйте її і вставте на місце тимчасового стовпця.

В налаштуваннях вставки слід обрати «Значення» або «Значення і формати». Тоді значення комірок перестануть залежати від формули, за допомогою якої вони були отримані. Залишилось видалити непотрібну колонку, і таблиця чиста.

	А	В	С
1	Назва підприємства	ЄДРПОУ	Прибуток
2	КП "Щось і Дещо"	656565	10000,00
3	ТОВ "Підприємство"	232323	1000000,00
4	КП "Супер-комунальники"	555555	65000,00

В Excel (без застосування макросів — програмування) можна обраховувати значення, видаляти рядки, що повторюються, відкривати формати відкритих даних .csv, .xml, підсумовувати дані в звідних таблицях і звідних діаграмах, відбирати дані за умовами. Проте функції Excel обмежені, і більше Ви можете зробити за допомогою інструментів, про які написано в секції «Чим почистити таблицю, якщо Excel'я недостатньо». Інструменти, про які йдеться, потужні та безкоштовні.

Формати

Табличні

Дані у формі рядків та колонок. Ці формати можна відкрити як у середовищах програмування, так і у звичних табличних редакторах — Excel, Libre Office Calc тощо.

.xls / .xlsx

Формат даних Excel, який можна прочитати у більшості табличних редакторів

- + Легко створити
- + Можливо прочитати в середовищах програмування

! Перестає бути машиночитаними відкритими даними, якщо порушена структура рядків і стовпців (заголовки замість рядків всередині таблиці, об'єднані комірки тощо).

! Інформація, закодована у форматуванні (колір комірки, шрифт і т. ін.) незрозуміла машині. Тому уникайте цього в остаточних документах.

.csv, .tsv

Простий текст з розділювачами, які позначають структуру таблиці. Відповідно, є розділювач стовпців та рядків таблиці. Найпоширеніший формат .csv, де стандартно

- колонки розділені комами
- рядки розділені знаком нового рядка \n
- значення колонок в подвійних лапках (аби коми всередині тексту не руйнували структуру файлу)
- нецілі числа розділені крапками: 12.345
- кодування UTF-8

Якщо Ви вносите зміни в цей формат, необхідно попереджати про це користувача даних!

Також поширений формат .tsv, в якому колонки розділені знаком табуляції \t. Зручний для текстових даних з комами.

При збереженні файлу у форматі CSV, Excel за замовчуванням зберігає файл .csv у кодуванні вашої операційної системи. Це, зокрема, впливає на десятковий розділювач та розділювач стовпчиків. Для локалізованих українською та російською мовами версій MS Office це кодування Windows-1251, в якості розділювача виступає крапка з комою «;», а десяткового розділювача — кома. Часто Excel спотворює дати або невірно читає числа з десятковими значеннями. Краще скористатись Libre Office Calc або Google Таблицями, аби зберегти файл в загальноприйнятому форматі .csv: UTF-8, коми розділяють стовпці, текстові значення в подвійних лапках, десятковий розділювач — крапка. Конвертувати таблицю з Excel у .csv можна і за допомогою онлайн-конвертерів (наприклад, <https://convertio.co/ru/xls-csv/>).

Ієрархічні

Ці формати дозволяють вийти за межі структури колонок і рядків. Наприклад:

Колонка 1	Колонка 2	Колонка 3
A	Б	Г
A	Б	Д
A	В	Е
A	В	Є

В таблиці ієрархічні дані призводять до багаторазового повторення значень, а при обробці даних часто треба застосовувати складні фільтри.

Представимо цю ж таблицю в форматі **JSON** — JavaScript object notation:

```
{
  "A": {
    "Б": ["Г", "Д"],
    "В": ["Е", "Є"]
  }
}
```

JSON можна прочитати в більшості програмних середовищ. Цей формат чудово підходить для передачі даних через Інтернет, зокрема, за допомогою API. Якщо у вас великий масив ієрархічних даних — обирайте JSON. Зверніть увагу, як суттєво зменшився обсяг тексту в цьому форматі, порівняно з таблицею. Завдяки ієрархічній структурі такі формати дозволяють зменшити розмір файлу з ієрархічними даними.

Незважаючи на те, що JSON відносно легко читати і редагувати людині, цей формат даних ліпше створювати машинним шляхом. Наприклад, багато баз даних дозволяють експортувати дані у JSON, втім, як і в інші відкриті формати. Якщо Ви редагували JSON вручну, перед публікацією варто перевірити файл на наявність помилок. Для цього є багато безкоштовних сервісів², деякі з них дозволяють і зручно редагувати файл. Дані в JSON мають бути у кодуванні UTF-8, як того вимагає стандарт RFC 7159³), аби не спотворити символи, і щоб файл легко було прочитати на інших комп'ютерах.

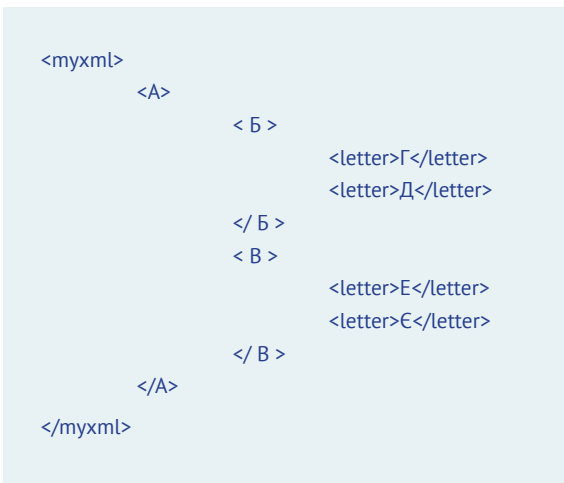
На малюнку показано, як відображається JSON в кодуванні Windows-1251. Знаки заміщення тут з'явилися замість українських літер – не робіть так. Використовуйте UTF-8.

.xml

Ієрархічний формат даних, зручний для передачі через Інтернет. Дані організовані в елементи, які можуть містити інші елементи – і так далі.

Приклад попередньої таблиці:

2 <http://jsonviewer.stack.hu/>, <http://jsoneditoronline.org/>

3 <https://tools.ietf.org/html/rfc7159>

Формат XML схожий на структуру тегів HTML на веб-сторінці. Так само, при роботі з XML слід перевіряти кодування (UTF-8) і впевнитись у відсутності помилок перед публікацією даних.

Якщо Ви маєте просту прямокутну таблицю, немає сенсу зберігати її в ієрархічних форматах. Тож якщо Ви не певні, який же формат використати — обирайте .csv.

Як зберегти таблицю в форматі відкритих даних?

Ми підготували порівняльну таблицю найпопулярніших програм для роботи з даними і показали їх можливості експорту в інші формати:

	csv / tsv	JSON	XML	Примітки
Excel				.csv лише з розділювачем «;» в локальному кодуванні. .xml теж лише у локальному кодуванні, використати всі можливості цього формату через Excel не вдасться.
LibreOffice Calc				Опція «редагувати налаштування фільтра» у вікні «Зберегти як» для вибору кодування і розділювача в .csv
Google sheets				Опція «Завантажити як» + можливий онлайн-доступ до даних у csv: функція «Файл - Опублікувати як»
OpenRefine				Опція «Export»

У розглянуті формати можна зберегти бази даних і витяги з них, а також дані з програмних середовищ. Як бачите, майже всі програми працюють з табличними форматами, хоча Excel зберігає навіть табличні дані у нестандартному форматі (перед публікацією можна перетворити на класичний csv в LibreOffice Calc). Для створення ієрархічних форматів краще послуговуватись більш просунутими інструментами.

Геопросторові дані

Це особливі формати даних, які використовуються для картографії та геопросторового аналізу. Такі дані обов'язково містять географічні координати об'єктів: точок, ліній та полігонів, а також їхні атрибути — дані, прив'язані до географічних форм. Точка — це пара координат широти і довготи, що позначає конкретне місце на площині. Лінія — це дві точки, отже, відрізок. Полігони — це множини точок. Полігони можуть бути замкнені: в такому випадку це фігура —

наприклад, межі Вашого міста на карті. У незамкненому полігоні точка кінця і початку не має збігатися — наприклад, як у координатах вулиці, яка починається в одному місці, а закінчується в іншому.

Отримання географічних координат об'єктів називається геокодуванням. У Вас є список адрес і Вам потрібно отримати їхні координати? Шукати координати кожної точки на сервісі карт вручну — не найкраще рішення. Без програмування геокодувати адреси можна у QGIS, також є додаток для Google Таблиць⁴. Щоб легко і без помилок геокодувати адреси, вони мають бути однакового формату. Якщо програма геокодування не знаходить координати місця, зміна формату адреси може допомогти.

Шейпфайли

Це набір з файлів .shp, .shx, .dbf, які містять координати форм та дані атрибутів. По суті, шейпфайл — це не один файл, а декілька. Наприклад, форма — це район у області або населеному пункті, отже, координати полігона. А атрибути — дані про цю форму: назва, скажімо, чисельність населення і все, що Ви бажаєте відобразити в даних. Або форма — точки-координати шкіл і адреси у вигляді атрибутів.

QGIS⁵ — програма з відкритим кодом (безкоштовна і підтримується спільнотою користувачів), у якій можна створювати, читати, редагувати шейпфайли й інші геопросторові формати. Геопросторові дані місць з усього світу збирає і публікує проект Open Street Map. Там можна знайти і завантажити координати адміністративних одиниць, об'єктів інфраструктури, житлових будинків тощо.

Комерційний стандарт для роботи з геопросторовими даними — програма ArcGIS. Вона має більше функцій, проте є платною. Також з географічними форматами можна працювати в середовищах програмування. Відповідні додатки є для R, Python та інших мов.

GeoJSON

Це розширення формату JSON для передачі і зберігання географічних даних. Кожному елементу в GeoJSON присвоюються значення координат форми («geometry»), що містить тип форми (точка / лінія, як з двома, так і більше парами координат / полігон, замкнений / а також множини цих форм) та дані-атрибути кожного об'єкта («properties»). Шейпфайли легко перетворити в GeoJSON, і навпаки. Це можна зробити в QGIS або іншій подібній програмі.

⁴ <https://chrome.google.com/webstore/detail/geocode-by-awesome-table/cnhboknahecjdnlkjnlodacdjelippfg>

⁵ <http://www.qgis.org/uk/site/forusers/download.html>

Як і JSON, GeoJSON чудово підходить для передачі даних мережею Інтернет і може використовуватись для API. В роботі з GeoJSON варто дотримуватись тих самих правил, що і при роботі з JSON. А саме: перевіряти файл на наявність помилок перед публікацією і дотримуватись формату UTF-8.

Чим почистити таблицю, якщо Excel'я недостатньо

Змінити структуру таблиці можна багатьма способами. Щоб не переставляти комірки таблиці руками, можна використати Open Refine⁶ або пакет tidy⁷ для мови програмування R (базових навичок програмування вистачить), Pandas для мови Python, макроси тощо. Без програмування з чисткою даних допоможе впоратись OpenRefine, безкоштовна програма з відкритим кодом.

Якщо в своїй роботі Ви постійно виконуєте одну й ту саму дію багато разів вручну, швидше за все, це легко можна зробити за допомогою програмування. В результаті Ви заощадите свої зусилля і навчитесь чомусь новому та цікавому. Для кожного з вказаних інструментів є докладна документація, онлайн-посібники, безкоштовні курси і спільнота користувачів, які допомагають одне одному.

Open Refine

Унікальна функція OpenRefine — це **виявляти різні варіанти написання однієї назви** (кластеризувати текстові дані) чи дати **та зводити їх до одного вигляду**. Дуже корисно для виявлення друкарських помилок при ручному введенні даних.

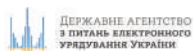
Окрім цього, OpenRefine може виконувати функції Excel'я чи LibreOffice на набагато більших даних, зокрема:

- повертати дані із рядків у стовпці і навпаки (транспонувати таблиці);
- знаходити і виправляти помилки у наборі даних;
- розділяти дані з однієї колонки на декілька;
- здійснювати прості арифметичні операції;
- об'єднувати кілька наборів даних в один;
- конвертувати в формати відкритих даних (функція «Export»).

6 <http://openrefine.org/>

7 <http://tidyr.tidyverse.org/>

Посібник підготовлено у рамках проекту USAID/UK Aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах», який реалізує Фонд «Євразія», у партнерстві з ГО «Агенція журналістики даних».

[TEXTY.ORG.UA](https://texty.org.ua)